מבית אי"ש

מתורת רבן של ישראל
הגאון רבי יוסף שלום אלישיב
זצוק"ל

פרשת חיי שרה תשפ"ז גליון מס' 212

אין לסמוך על הדברים למעשה

מד' יָצָא הַדָּבָר (בראשית כד נ)

הוראות מרבינו בעניני שידוכים

השתדלות במציאת שידוך

מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים מד' אשה לאיש (מו"ק יח ב).

רבינו: הלא כל הדברים שבעולם הם מד', ומה החידוש באשה לאיש. והביאור הוא, בכל הדברים גזירת הבורא יתברך יכולה להשתנות כשדנים את האדם מחדש בכל ראש השנה, וכן בשעה ש"אדם נידון בכל יום", משא"כ "מד' אשה לאיש" הוא דבר קיים והגזירה הראשונה (ארבעים יום קודם יצירת הולד) **לא משתנה.** (ציוני הלכה נישואין ע' רעז)

שאלה: אומרים בשם ר' יחזקאל לעוונשטיין זצ"ל, שהביאור בדברי הגמ' (מו"ק י"ח ע"ב) "מה' אשה לאיש", שבזיווגים אין דין השתדלות.

תשובה: אין השתדלות? הגמ' אומרת הרי משל לאבידה, הוא צריך לחפש את האבידה[1].

שאלה: מה צריך לעשות כדי למצוא שידוך לבת.

תשובה: ראשית צריך להתפלל, תפילה עוזרת.

שאלה: האם צריך ללכת מישיבה לישיבה לחפש בחור.

תשובה: צריך להתקשר לשדכן. (יבקשו מפיהו שידוכין ונישואין ח"א ע' קסז)

גיל הנישואין אצל בן

שאלה: בחור בן 18 רוצה לדעת באיזה גיל ראוי להתחתן.

תשובה: אין צורך להקפיד דוקא על גיל 18, אלא טוב גם אם ימתין עד גיל 20, ואם שקוע בלימוד יכול להמתין מספר שנים נוספות[2].

שאלה: בחור מתמיד גדול שנהי' בן עשרים, האם צריך לשאת אשה, או שיכול להשאר בישיבה ללמוד בהתמדה.

תשובה: אם הוא רוצה ללמוד, אדרבא.

שאלה: בחור בגיל 25 אמר שרוצה ללמוד עדיין ואינו רוצה לשמוע הצעות שידוכים.

תשובה: הוא לא בן עזאי, ועליו לשמוע להצעות[3].

שאלה: האם ראוי לחתן שהתארס לערוך החתונה לפני שיגיע לגיל עשרים, אם אין בכך טרחה.

תשובה: מצוה להתחתן לפני גיל עשרים[4].

גיל נישואין אצל בת

בענין גיל הנישואין אצל בת אמר רבנו: סדר הדברים הוא בגיל 18-20. בשונה ממה שהיה בימי חז"ל.

שאלה: האם כדאי לאבא שיקבל הצעת שידוך מיוחדת לבתו בת ה- 17 ושלושה חודשים.

תשובה: שיקבל[5].

בעל מידות

סיפר גיס רבינו הגאון רבי שמחה שלמה לוין זצ"ל: פעם הצעתי לרבינו שידוך עבור אחת מבנותיו, המדובר היה בבחור עילוי עצום מישיבת לייקווד. **שאל אותי רבינו שאלה ראשונה, איך הוא במידות?** אמרתי לו אינני יודע, אך מדובר בפאר של בחור עילוי מיוחד וזו ממש מציאה גדולה. **השיב לי רבינו: אם אין מידות אין זה שידוך טוב, כי במשך החיים יש הרבה מצבים שבלי מידות זה ממש חסרון גדול[6].**

בעל מוסר

שאלה: בחור ממשפחה חשובה מתמיד ומצויין בלימוד אך אינו משתתף בסדר מוסר, האם זה חסרון.

תשובה: פעם היו שלא למדו מוסר ויצאו גדולים, אבל היום מי שלא לומד מוסר זה חסרון. היום אי אפשר בלי ללמוד מוסר, כמדומני שהיום בכל הישיבות לומדים מוסר. היום כולם מודים שצריכים ללמוד מוסר, כי היום המציאות היא שבלי לימוד מוסר אי אפשר. בחור שלא פתח ספר מוסר לא הסתכל במסילת ישרים זה חסרון. מי שלא לומד מוסר זה יכול להיות בעיות אחר כך בבית, כי מי שלא לומד מוסר לא מכיר את המושג שנקרא 'להאשים את עצמו', על כל דבר הוא חושב, אשתי אשמה, השוויגער אשמה, הוא לא יודע אף פעם להאשים את עצמו, וזה יכול לגרום לבעיות רבות בחיים, זה לא טוב. רק מי שלומד מוסר יודע שיתכן והוא האשם. אבל גם זה תלוי, אפילו אינו לומד מוסר בכל יום, אבל לכל הפחות שתהיה לו שייכות למוסר[7].

תפילה בישיבה

שאלה: בחור מצוין בלימוד אבל בתפילה אינו חזק, האם זה חסרון?

תשובה: מה הפי' אינו חזק בתפילה? אם הוא מזלזל בתפילה הרי חסר לו ביראת שמים.

שאלה: במקום להתפלל בישיבה בשעה 7:00 הוא מתפלל בשטיבלאך בשעה 8:00.

תשובה: זה תלוי למה, אם זה מפני שיש לו סדרים אחרים שהוא לומד עד מאוחר בלילה ולכן מתפלל קצת יותר מאוחר אבל מתפלל שם בצורה מסודרת, זה לא חסרון. אבל אם מפני שהוא רוצה לחטוף את התפילה זה חסרון, בזה הוא מראה שהתפילה אצלו רק "יוצא-זיין" (להתפטר מחובתה בלבד)[8].

יר"ש מידות והשקפה

שאלו לרבינו: מה הם הדברים החשובים ביותר שצריך לחפש בבחורה לשידוך. **והשיב: מדות טובות, והשקפות טובות.** (יבקשו מפיהו שידוכים ונישואים ח"א ע' ס')

בהזדמנות אחרת כשנשאל מה צריך לחפש בבחורה לשידוך, **השיב: שהיא צריכה להיות יראת שמים, בעלת מדות, והשקפה נכונה בתורה.** (יבקשו מפיהו שם)

התאמת שמות

שאלה: זוג שיש להם ילד עם איזה שהיא בעיה הגיעו לאחד שלמד אצל... איך לבדוק אם הגימטריות של שמות בני הזוג מתאימות, והוא אמר להם שהגימטריות של בני הזוג אינם מתאימות.

תשובה: דברים בטלים.

רבינו היה מבטל את כל החשבונות והגימטריות להתאמת שמות בני הזוג, ולא ראה צורך להתאים את שמות האיש והאשה כדי שיצליחו בזיווגם. כמו"כ התנגד לשינוי שמות הבעל והאשה כדי להתאימם זה לזה[9].

בת ת"ח

ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה וכו' **(פסחים מט ע"א)**

[10]רבינו נשאל על ד' הגמ' הנ"ל: האם בת שאין אביה ת"ח אך מתנהגת כ'בת ת"ח' גם נחשבת 'בת ת"ח'. **והשיב: ודאי. יסוד מעלת 'בת ת"ח' מבואר בגמ'[11] שצריך לדאוג לעתיד שהילדים יקבלו חינוך של תורה, כי לא תמיד הוא יכול לחנך את הילדים, והרבה פעמים האשה צריכה להיות המחנכת, ואם הבית ששם גדלה הבת הוא בית של תורה אז היא תחנך כמו שצריך[12]. ואם הבת מתנהגת בסדר, אזי גם אם אין אביה ת"ח יש את המטרה הזאת, אבל בד"כ זה לא כך.**

שאלה: אומרים בשם החזו"א שאפשר להיות 'בת ת"ח' בלי שהאבא ת"ח.

תשובה: הוא אמר שאם היא לומדת בבית יעקב היא 'בת ת"ח'.

---

[1] השאלה נשאלה אחרי השיעור במסכת מו"ק י"ח ע"ב, י' אב תשס"א, לאחר שבשיעור ביאר רבנו באריכות שיטות ראשונים, אם יש בחירה והשתדלות במציאת הזיווג או שזה גזירה משמים מיום הוולדו.

[2] יבקשו מפיהו שידוכין ונישואין ח"א ע' נב.

[3] יבקשו מפיהו שם ע' נג.

[4] יבקשו מפיהו שם ע' נד.

[5] יבקשו מפיהו שם ע' נז.

[6] משנת הגרי"ש נישואין ע' רנג.

[7] ציוני הלכה שם ע' רצ.

[8] ציוני הלכה שם ע' רצ.

[9] משנת הגרי"ש שם ע' רנה.

[10] בשיעור על הגמ' הנ"ל.

[11] הנ"ל. וכן איתא ביומא עא ע"א "אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת ת"ח, שנאמר אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו מריח מים יפריח ועשה קציר כמו נטע". בשיעור שם (הערות שם) הביא רבינו את ביאור המהרש"א, שאין הכוונה שהוא ישא בת ת"ח על אשתו הראשונה, אלא ישא לאותו זרע בת ת"ח.

12 ז"ל הרמב"ם (פי"א מאסו"ב הל' לב) "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה". ובמהרש"א יומא שם כ' "בת ת"ח, דגם שאין לאשה תורה ריח תורה מקרי מאביה, ואז שוב יפריח אותו הגזע ועשה קציר כמו נטע, דהיינו בנים הגונים וראוים שוב לתורה".

דין 'ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח' בזמנינו

שאלה: ההלכה של 'ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח' נוהג בזה"ז.

תשובה: ראשית אם יש היום ת"ח זה שאלה גדולה, וממילא זה שאלה גדולה אם ימכור, הא בהא תליא.

שאלה: אז אין היום את ההלכה הזאת.

תשובה: יש להשתדל[13].

המעלות שאחרי מעלת 'בת ת"ח'

תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור, לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות, לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה, לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות. (פסחים מט ע"ב)

[14]רבינו ביאר את דברי הגמ' הנ"ל: יש כמה דרגות אחרי מעלת 'בת ת"ח'. 'גדולי הדור' הכוונה למי שהוא יודע ומפורסם לעושה חסד, וממילא ההנהגה שלו הנהגה טובה ואז זה משפיע על הבית שלו. וזה גם הכוונה 'ראשי כנסיות', אלא ש'גדולי הדור' הוא מי שפעולותיו כלליים, ו'ראשי כנסיות' פעולותיו בבית כנסת אחד. ו'גבאי צדקה' פעולותיו רק בעניני כספים.

הוראות מרבינו בעניני התחייבויות כספיות בשידוכים

בכל פעם שנשאל רבינו האם 'לקפוץ למים' ולהתחייב למעלה מיכלתו כדי לחתן את הילדים הי' משיב: אם יש לך הוה אמינא שתוכל להשיג את הכסף ולפרוע מה שהתחייבת כדאי להתאמץ בזה, אבל אם אין אפי' הוה אמינא הרי שההתחייבות היא בשקר ואין להתחייב בה[15].

מותר לאב להשתמש במעות מעשר כספים שלו לפרוע את חלקו בנישואי ילדיו, אך בתנאי שבשעה שהתחייב היתה דעתו על כך, ועל כרחך שלא קיבל עליו חוב ממון אלא התחייבות להביא סכום זה וכיון שהחתן והכלה עניים ומותר להם לקבל מן הצדקה יכול האב לתת להם מכספי מעשר שלו, משא"כ אם יקבל על עצמו התחייבות ממונית הרי שנעשה חוב על האב ואסור לפרוע חובו ממעות מעשר[16].

וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת (בראשית כד ח)

הורים שנשבעו להשיא ילדיהם זה לזה

מעשה שהיה בילד וילדה שהיו שכנים זה לזה, אבי הילד ראה שהבת של שכנו משכלת ובעלת מידות טובות, ואבי הילדה ראה שהילד של שכנו כשרוני וחן התורה על פניו, דברו ההורים ביניהם שנראה להם שכשיגדלו הילדים הם יקימו יחדיו בית של תורה עם כל סגולותיו, ותקעו ההורים כף ביניהם, ונשבעו זה לזה שהבן ישא את הבת לכלה. ויגדלו הנערים, והם לא מוכנים להינשא זה לזו, וכל אחד מהם מחפש את זווגו במקום אחר. ונתעוררה השאלה מה לעשות עם השבועה של ההורים שנשבעו זה לזה.

השאלה הגיעה לרבינו, **והשיב: אין ביד ההורים להישבע על ילדיהם שבועה כזו, אלא שמשמעות השבועה היא שהאב ישתדל בכל כוחו להשפיע על הבן שישא את הבת, ואף יתן לו נדוניה בעין יפה למטרה זו, וגם שבועת אבי הבת היא על דרך זו שהוא נשבע על כך שיעשה מאמצים והשתדלויות שבתו תסכים להינשא לבן של שכנו, ולכן הם חייבים לעשות כך, וכל אחד חייב להשפיע, ולאחר שהשתדלו ועשו מאמצים ולא הצליחו אפשר לומר להם 'ניקתם משבועתכם', וכמו שאמר אברהם אבינו לאליעזר, ומותר להם לסייע להשיא את הבן למי שרוצה, וכך עם הבת**[17].

עֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר (בראשית כג ח)

שם רשעים ירקב

רבה בר עופרן גרסינן ולא גרסינן עפרון, דשם רשעים ירקב ולא מסקו בשמייהו. (תוס' מגילה י' ע"ב ד"ה רבה)

בענין כלה בעלת תשובה שאביה קרא לה בשם איזבל, האם צריכה להחליף את שמה כדי שלא תקרא על שם של רשעים, **אמר רבינו מצד הסברא היה מקום לומר דשם רשעים ירקב נאמר רק על מי שנתן שם זה על שמו של הרשע ולזכרו, אבל מי שקראו לה איזבל לא מחמת הזכרון למרשעת אשתו של אחאב אלא מחמת שנראה השם יפה להורים, בזה לא נאמר דלא מסקו בשמייהו. אך דחה דברים אלו מד' התוס' הנ"ל, והרי בודאי לא קראו לאביו של האמורא רבה על שם הרשע עפרון כי אם מחמת סיבה אחרת, ובכל זאת אמרו התוס' שצריך להגיה בגמ' ולגרוס עופרן, ש"מ דבכל גונא אין מסקי בשמייהו, ולכן נר' שיש להחליף את שמה**[18].

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים (בראשית כד א)

בישישים חכמה

אמרו חז"ל (ב"מ פז ע"א) **"עד אברהם לא היה זקנה... אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה שנאמר 'ואברהם זקן בא בימים'".**

בעולם התוהו הזקנה היא מן קללה, שהרי כל חשיבותו היא כח גופו, ואם נזדקן האיש והולך ורפה מיום ליום, מה נשאר בו, כבר הוא מרגיש את ה"וסובבו בשוק הסופדים" (קהלת יב ה), **ואינו מוצא מקום לעצמו.**

כן הוא ערך הזקנה בעולם ההבל והתוהו!

לא כך כשבא אברהם אבינו, הוא העריך את ימי הזקנה, "תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם" (שבת קנב ע"א), **יכולים הם לחיות את כל ימיהם על התורה ועל העבודה, יש להם את העונג, ודעתם מתוספת, והולכים וגדלים מיום ליום.**

בשמחת בית השואבה כתוב (סוכה נג ע"א) **"ויש מהם אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו", כי הרבה דברים ונסיונות לומד האדם מן החיים, על ידי הזקנה רואה יותר, הרבה דברים שהיה להוט אחריהם בימי השחרות עכשיו רואה כי הבל הן.**

זה היה הלימוד של אברהם אבינו לכל העולם – "אתא אברהם והוה זקנה". (ע"פ דברי אגדה)

מהו אריכות ימים

אמרו חז"ל במגילה (כז ע"ב) **"שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת".**

מהו 'אריכות ימים'?

ידוע מה שאמרו בגמ' שבת (פט ע"ב) **חשבונו של יצחק אבינו - "כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, דל עשרין דלא ענשת עלייהו פשו להו חמשין, דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה, דל תרתי סרי ופלגא דצלויי ומיכל ודבית הכסא פשו להו תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך".**

ובכן, יהודי זקן ושבע ימים, ואליבא דאמת עוד לא הגיע לגיל י"ג, הימים נופלים, הלילות לא באים בחשבון, האם זה נקרא חיים ארוכים? וכששאלו את רבי אלעזר בן שמוע "במה הארכת ימים", היתה תשובתו "מימי לא עשיתי קפנדריא" - מעבר. יש כאלה שבית המדרש משמש להם רק כמעבר, הם עברו בתוכו ולא נדבק בהם כלום, אבל יש מי שנכנס על מנת לקלוט מהאוירה שבו ולזכות באושר האמיתי ולהבין את ערך התורה. רבי אלעזר בן שמוע לא היה לו בית המדרש כמקום מעבר ותו לא "מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת", זהו "אריכות ימים". (ע"פ דברי אגדה)

עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ... וְאַשְׁבִּיעֲךָ... אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי (בראשית כד ב-ג)

על רכושו הי' נאמן ביתו אבל בעניני רוחניות לא האמינו.

כל מפתחות אוצרותיו מסר אברהם לידו של אליעזר עבדו, הוא היה נאמן ביתו, מעולם לא ביקש ממנו חשבון, היה לו בו אימון מלא, אבל למסור לידו ענין הזיווג של בנו דבר התלוי בנשמת בנו ביקש ממנו שבועה חמורה בנקיטת חפץ - "ואשביעך... אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני".

רבי ישראל מסלנט בא פעם לכפר אחד ונכנס לבית מלון, כשראהו בעל הבית שאלו אולי כבודו שוחט? כי יש לי עגל לשחוט, אמר לו רבי ישראל לא. לאחרי שעה ביקש ממנו רבי ישראל אולי יאבה להלוותו רובל כסף אחד למשך חצי יום למחר יגיע לו כסף וישיבו, אמר לו בעל המלון איך אלווה לכם רובל כסף? והרי אינני מכירכם. אמר לו רבי ישראל, על רובל כסף אין לי נאמנות אצלכם, ועל הנשמה שלכם הייתם מאמינים לי?!

יהודי הנוסע מעיר לעיר וראוה שלט 'כשר', נכנס ואוכל כאוות נפשו, מסופק אני אם היה מוסר לידו על סמך השלט אף לירה אחת, והנשמה שלו הוא מפקיד בידו!

אצל אברהם אבינו היה להפך, את רכושו מסר ביד אליעזר עבדו, אבל בעניני רוחניות לא האמינו. (דברי אגדה)

לעילוי נשמת רבי שמחה דוד בן רבי רפאל זצ"ל נלב"ע ח' תמוז תשפ"ה
לעילוי נשמת חזקיהו רפאל בן צבי הירש נלב"ע יח תמוז תשע"ח

[13] רבינו השיב את הדברים לשאלת בן האדמו"ר מצאנז שליט"א במשלחת הזמנה לשמחת נישואי בן האדמו"ר. לשון הגמ' (פסחים מט ע"א וע"ב) "לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח", וכן הוא לשון הרמב"ם (פכ"א מאסו"ב הל' לב), אבל לשון הטור ושו"ע (אה"ע סי' ב' ס"ו) "לעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח". כ' בפ"ת אה"ע סי' ב' סק"ה "כתב בר"י נראה דאף לדעת מרי"ו (בתשובה סי' קס"ג הובאה במהרי"ק שורש קס"ז ועי' בסמ"ע ס"ס רס"ב) ודעימי' שכתבו דדין ת"ח שאמרו חז"ל בכמה ענינים ליתא בזה"ז, וגם העליתי בח"מ סי' ט"ו אות ג' דלדעת זו גם צורבי' מרבנן ליתא דלא כשבו"י ח"א סי' קד"ם, מ"מ לענין זה לישא בת ת"ח נראה דשפיר נוהג בזה"ז כו', ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה שהת"ח יהיה רשום ביראת חטא כחכמי דורו החשובים והכל לשם שמים, ע"ש".

[14] מהקלטה משיעור פסחים מט ע"ב כג אלול תשס"ז.

[15] ציוני הלכה שם ע' שב.

[16] ציוני הלכה שם ע' שג.

[17] קב ונקי ח"א סי' תקכח.

[18] קב ונקי ח"א סי' תקמד.

יוצא לאור ע"י מכון תורת רבינו יוסף שלום אלישיב (ע"ר). לקבלת הגליון במייל להארות ולתרומות ניתן לפנות למכון במייל:
a100g100@gmail.com

כל הזכויות שמורות ניתן להפיץ את הגליון בשלימותו